

Ivan Prpić

PREDAVANJA O POLITICI I DRŽAVI

Ivan Prpić

PREDAVANJA
O POLITICI I DRŽAVI

Priredio
Dragutin Lalović

Disput
Zagreb, 2019.

1.

ŠTO JE POLITIKA?

Zagreb, 13. listopada 2004.

Moje je ime Ivan Prpić. Ja ću vam predavati predmet *Uvod u politologiju*.

Svima vama – nekima manje nekima više – ove se godine dogodio veliki prijelom u životu. Vjerojatno niste o tomu dovoljno razmišljali. Iako držim da je sveučilište znanstvena i obrazovna, ali ne i odgojna ustanova, smatram svojom dužnošću da vas bar prilikom prvog susreta potaknem da o tomu razmislite.

Za većinu vas prijelom je već jednostavno preseljenje u Zagreb. Izmješteni se iz sredine u kojoj ste odrasli, koja vam je bila poznata i bliska i suočili ste se s novim, dosta nepoznatim svijetom. To samo po sebi nosi mnoge probleme. Ja o njima neću govoriti. Oni su za svakog od vas drugačiji, iako imaju stanovite zajedničke značajke. Želim vam, međutim, osvijestiti jednu jednostavnu činjenicu: svi vi ste ove godine dobili potvrdu od škole i društva da ste položili ispit zrelosti. Ta potvrda znači različite stvari: na primjer da imate pravo upisati studij ili obavljati određeno zvanje. Ili pak da imate pravo ove godine sudjelovati na izborima i odlučivati o tomu tko će naredne četiri godine vladati u Hrvatskoj. Vi ste, dakle, postali subjekti određenih prava koja do sada niste imali. Potvrda o položenom ispitu zrelosti znači da ova zajednica smatra da ste vi dovoljno zreli da preuzmete odgovornost za vlastiti život i vlastite postupke. To znači da od sada vi više nemate prava očekivati da krivnju za vaša eventualna (ne)djela snose roditelji. Dapače, to znači da zajednica smatra kako ste vi dovoljno zreli da se i ekonomijski brinete za sebe i za svoju obitelj. Vi ste zapravo izgubili pravo da od bilo koga tražite kao svoje pravo da vas potpomaže u životu. Vaši roditelji nisu pravno obavezni da vas potpomažu tijekom studija.

Dakako, većinu vas će roditelji podupirati tijekom studija, a vjerojatno i poslije. Ili točnije, roditelji će još stanovito vrijeme snositi

odgovornost za vaš život – za to da imate što jesti, gdje spavati i sl. Ono što, međutim, morate shvatiti jest: vi kao zreli pojedinci na tu potporu više nemate pravo. Roditelji više nisu pravno obavezni da to čine. Oni će to činiti zbog vlastita osjećaja moralne odgovornosti, zbog ljubavi ili jednostavno zbog dobrote. Neki možda i zbog vlastita egoizma. Radovalo bi me da razmislite o toj činjenici.

Odlučivši da vas podupru u studiju, roditelji vas nastoje maksimalno osloboditi neposrednih egzistencijalnih briga i bolje vas osposobiti za svladavanje teškoća koje vas još u životu čekaju. Ali roditelji vas ne oslobađaju odgovornosti za vaš vlastiti život. Za vas kao studente to znači da morate shvatiti da ste u povlaštenom položaju i u odnosu na one mlade ljude koji ne mogu studirati i u odnosu na vlastite roditelje. I stoga morate ozbiljno razmisliti – želite li doista studirati. U slučaju da je odgovor pozitivan, dužni ste sebi i drugima, prije svega svojim roditeljima, savjesno i marljivo obavljati svoj posao – studirati. Ako to ne činite, vi postajete paraziti, ugnjetači vlastitih roditelja. Vi postajete zapravo nemoralni ljudi. Vi ste odrasli ljudi i nema smisla da vam dalje držim sat moralnog odgoja. Htio sam ipak da znate što mislim o studentima neradnicima.

Promjena u vašem dosadašnjem životu ima još jedan, bitniji, aspekt. Vi ste do sada pohađali školu kako biste se osposobili za studij ili pak ovladali znanjima koja vas ostručavaju za obavljanje određenog zanimanja. Nastava u školi koju ste do sada pohađali bila je organizirana pod pretpostavkom da vi, učenici, zapravo ništa ne znate i ništa ne možete sami naučiti. Zato ste imali učitelje koji su vam prenosili određena znanja. Oni su znali ono što vas trebaju podučiti. Međutim, što je to što su vaši učitelji znali? To što su oni znali i što su vama predavali bilo je u udžbenicima. Što će biti u udžbenicima i što će vam učitelji predavati propisala su nadležna državna tijela. Udžbenike su pak napisali neki drugi ljudi, a ne vaši učitelji. Imali ste, dakle, ovakav odnos: vi ste bili pasivni objekti dužni da naučite, prihvatite ono što vam se predaje kako biste ovladali određenim znanjima nužnim za struku ili za daljnje spoznavanje. Ali pasivni su objekti bili i vaši učitelji. Oni su vam uglavnom prenosili tuđa znanja propisana i napisana od nekih drugih ljudi. Škola koju ste do sada pohađali bila je *obrazovna* ustanova. Što to, međutim, znači? Jednu značajku takve ustanove već smo naznačili. Ona vas je podučavala određenim znanjima kako bi vas osposobila da obavljate određene poslove unutar društvene podjele rada. Odnosno da dobijete određenu profesiju. Ili, hrvatski: poziv.

Naša riječ *obrazovanje* upućuje, ako malo bolje razmislite, na još jedan bitan aspekt škole kao ustanove. Zamislite ovakvu scenu: sastala se dva prijatelja i jedan se žali drugome. U utorak navečer vidio sam svoju djevojku kako zagrljena hoda ulicom s nekim ti-pom. Kad sam je u srijedu upitao što je u utorak uvečer radila, odgovorila mi je da je učila za ispit. Nedvojbeno mi laže i pritom ima obraza gledati mi u lice. Prijatelj s puno razumijevanja odgovara: Da, baš je bezobrazna.

Što u ovom kontekstu znači sintagma “ima obraz” ili “bezobrazna je”? Što to znači kad se kaže da netko ima ili nema obraza? Što se misli iskazom da je netko bezobrazan?

Već kod pažljivijeg slušanja ne možete prečuti činjenicu da je u riječi *obrazovanje*, sintagmi *ima obraz* i *bezobrazna je* sadržan isti korijen – *obraz*. Kakve veze imaju obrazovanje i obraz? Stječe li se obraz obrazovanjem?

Odgovor koji nam prvi pada na pamet jest, naravno, negativan. Obrazovanjem se stječu određena znanja i uče određene vještine, ovladava znanjima potrebnim za obavljanje određene struke, ali se ne stječe obraz. Isto se tako obrazovanjem ne može prestati biti bezobrazan. Dapače, često su upravo dobro obrazovani ljudi izrazito bezobrazni. Gotovo bi se moglo reći: što su obrazovaniji, to su bezobrazniji.

Što, dakle, znači *imati obraz*? Je li to nešto pozitivno ili negativno? Sudeći po primjeru koji sam vam naveo, naši sugovornici misle da nije dobro nemati obraz, odnosno biti bezobrazan. Zašto? Što je suprotnost od *biti bezobrazan*? Biti pristojan. Nije bezobrazan onaj tko pri-stoji, onaj tko stoji uz nekoga drugoga, tko je pogodan za život s drugim. Ono što moramo činiti kako bismo pristojali drugima, kako bismo s drugim mogli biti zajedno, također se može i mora učiti. Danas se, i u svakodnevnom govoru i u znanosti, drži da se to ne uči obrazovanjem, nego odgojem. Drži se da su obrazovanje i odgoj dva različita načina utjecaja na mladog čovjeka. Obrazovanje ga osposobljava za obavljanje određene struke, a odgoj za život u zajednici. Ta su dva aspekta utjecaja danas odvojena. Ima mnogo dobro odgojenih ljudi koji nisu obrazovani. To su oni koje dobrodušno nazivamo: obični ljudi. Ima, međutim, isto tako mnogo obrazovanih ljudi koji nisu odgojeni. Narodni govor nas još podsjeća na vrijeme kada su odgoj i obrazovanje smatrani istovjetnim, na vrijeme kad se smatralo da znanje čini ljude pristojnijima ili, ako hoćete, moralnijima. To jedinstvo bilo je, unatoč svijesti o njihovoj suvremenoj odvojenosti i razlici, prisutno i u vašem dosadaš-

njem školovanju. Škola nije bila samo obrazovna ustanova, nego i odgojna. U pojedinim predmetima podučavani ste kako se morate ponašati da biste bili pristojni. Dapače, i nastavnici u srednjim školama nastojali su vas odgajati. Oni su bili i obrazovani za to. Pored pedagoga svi su nastavnici položili ispite iz pedagogije i sl. Vi ste s tim nastavnicima imali u velikoj mjeri osoban odnos. Oni su vas poznavali, znali su vam ime i prezime, ponešto o vašem osobnom životu, roditeljima, obitelji i sl.

Sveučilišna nastava zbiva se pod pretpostavkom da se u nastavnom procesu zbiva *jedinstvo* znanosti i podučavanja. Vi ćete, možda, čuti različita tumačenja tog načela. Ja ga razumijem sasvim jednostavno: nastava na sveučilištu nije više samo prenošenje već postojećih tuđih znanja. Ona jest i to. Fakultet vas mora osposobiti za određenu profesiju, obrazovati za određenu struku. Otuda, osobito kad je riječ o početnim godinama studija, morate ovladati određenim znanjima koja su pretpostavka studiranja, a niste ih dobili, odnosno niste ih mogli dobiti, u dosadašnjem obrazovanju. Vi ćete, dakako, na ovom predmetu morati ovladati znanjima iz udžbenika koji nisam napisao ja ili netko tko je do sada predavao ovaj predmet.

Međutim, fakultet nije tek obrazovna ustanova, nego i *znanstvena*. To znači da bi se na fakultetima trebala unapređivati spoznaja zbiljnosti. Otuda je sveučilišna nastava i proces u kojemu se zbiva spoznaja. Spoznaja novoga je u nastavi zadatak i nastavnika i studenata. To pak znači da je nastavnik dužan u nastavi prije svega izlagati vlastite spoznaje. Dakako, spoznavanje pretpostavlja uvijek i već dosegnutu razinu znanja u znanosti. Nastavnik je dužan izložiti i kritički raspraviti iskazane i dosegnute spoznaje, ali i uvijek iznova nastojati dosegnuti vlastite uvide. To znači, drugo, da vam nastavnik u predavanju, doduše, izlaže vlastite spoznaje, ali one nikada nisu konačna istina. One su hipoteza u prilog kojoj nastavnik iznosi određeni broj i tip argumenata i vrijede kao istina samo dok te hipoteze nisu opovrgnute drugim argumentima ili činjenicama. Tijekom predavanja mi ćemo više o tomu govoriti. Ovdje je, međutim, važnije istaknuti što za vas kao studente znači načelo jedinstva znanosti i podučavanja. To znači, ili bi trebalo značiti, da vi sudjelujući u nastavi istovremeno sudjelujete u stvaranju novih spoznaja. Kako? Ponajprije tako što sve ono što vam nastavnik govori ne primete zdravo za gotovo i da uvijek iznova postavljate pitanje: kako to nastavnik dokazuje? Jesu li njegovi iskazi logički neprotuslovnji? Slažu li se s vama poznatim činjenicama? Kakav je odnos iskaza vašeg nastavnika i iskaza drugih autora o istom problemu?

Dakako, to u stanovitoj mjeri pretpostavlja da vi nešto znate o problemu o kojemu se govori. Otuda sudjelovanje u nastavi pretpostavlja vaš aktivan rad već tijekom nastave. Ili točnije, od danas.

Već u ovim uvodnim napomenama valja istaknuti još jednu osobitost spoznaje u društvenim znanostima. Kad kažem da bi vas studij trebao osposobiti za spoznaju zbiljnosti, mislim, dakako, prije svega na zbiljnost koju *svakodnevno* iskušavate. Ipak, čim malo razmislite, uvidjet ćete kako taj iskaz nipošto nije samorazumljiv. Što je to zbiljnost koju svakodnevno iskušavate? Jesu li to prije svega zbivanja u Zagrebu odnosno Hrvatskoj? Jesu li ta zbivanja ne samo povezana nego i određena zbivanjima izvan naše zemlje, te su i zbivanja izvan naše zemlje sastavni dio zbiljnosti koju svakodnevno iskušavate? O odgovorima na ta ili slična pitanja u velikoj mjeri ovisi određenje onoga što morate spoznavati. U prvom slučaju težište vaše spoznaje mora biti zbiljnost u Hrvatskoj, a u drugom slučaju morate nastojati razumjeti zbivanja u Hrvatskoj kao dio relativno opsežnog procesa. Nije riječ jedino o prostoru – recimo, zbivanja u Hrvatskoj nastoji se razumjeti iz konteksta europskih zbivanja – nego i o vremenu. Nastojite li proniknuti i razumjeti suvremeno zbivanje – koje je posljedica djelovanja nas današnjih – ne možete previdjeti činjenicu da ta djelovanja suodređuju neki davni događaji. No iako su davni, oni nisu i prošli. Razmislite samo o razlozima podjela i sučeljavanja u Hrvatskoj danas i odmah će vam biti jasno o čemu govorim.

Znanstvenost fakulteta kao ustanove očituje se na još jedan bitan način. Vi imate iskustvo svijeta. Dapače, vi ponešto i znate o tom svijetu upravo na temelju iskustva, ali ne samo iskustva. Vas su već učili ponešto o toj zbiljnosti. Vi ponešto već znate o njoj. Ili, recimo pučki, imate nekakva pojma o njoj. Ipak, jeste li ikada razmislili o tomu kakvo je to znanje, kako je i gdje stečeno i kako ga iskazujete? Svoje znanje o svijetu vi iskazujete pojmovima. Jeste li ikada razmišljali o tomu kako ste oblikovali te pojmove? To je pitanje osobito važno kad je riječ o političkoj zbiljnosti zato što je politika jedan od onih načina očitovanja čovjekova života o kojemu svatko – od piljarice do vrhunskih intelektualaca – misli da zna gotovo sve i bez velika sustezanja o njoj donosi sudove. Tijekom studija vi biste trebali naučiti da je taj diletantizam razumljiv, ali nije opravdan. Dapače, trebali biste se osposobiti da taj diletantizam kritizirate i prevladavate. U nastavi na ovom predmetu – *Uvodu u politologiju* – trebali biste steći početne navike za takav način mišljenja.

Četiri su osnovna nastavna oblika na ovom predmetu. To su predavanja, seminari, konzultacije i ispiti. Predavanja su uglavnom

moj posao, mimo udžbenika. Ili točnije, kao dopuna udžbeniku. Htio bih naglasiti: iako su predavanja uglavnom moj posao, molim vas da uvijek kad u predavanjima budem izlagao nešto što vam se čini nejasnim ili neuvjerljivim to i kažete. To znači da zatražite riječ te postavite pitanje ili kažete svoj komentar, odnosno iznesete protudokaz. Takvim ćete postupkom mene obradovati i istovremeno unaprijediti nastavu. To, dakako, ne znači da će me obradovati dobacivanja za vrijeme predavanja ili pak dobrosusjedska poluglasna komentiranja mojih predavanja.

Ono što ću predavati jest ispitna građa. Ali vi ne morate prisustvovati predavanjima. Ja vas neću prozivati ili na druge načine kontrolirati posjećivanje predavanja. Potpise iz predavanja ćete dobiti. Ja znam da vaši spretni stariji kolege zarađuju na vašoj naivnosti prodajući vam nekakva skripta iz ovog predmeta. Ja ta skripta nisam vidio i ne znam što u njima piše. To znači da ih ja nisam napisao i mali su izgledi da će vam ona koristiti prilikom pripremanja ispita.

Drugačije je sa seminarima. Seminari su oblik nastave u kojemu se pretpostavlja i zahtijeva vaš znatno aktivniji stav zato što su oni, recimo tako, prakticirajuća znanost. Mi ćemo u prvom semestru u seminaru čitati tekst slavnog njemačkog teoretičara politike Maxa Webera *Politika kao poziv*. Analizom toga teksta nastojat ćemo proniknuti ne samo što je htio reći taj klasik političkog mišljenja nego i kako on obrazlaže svoje iskaze, odnosno kako rabi pojmove govoreći o politici.¹

¹ Na kraju ovoga uvodnog predavanja navodi se i ispitna literatura za 2003/2004. godinu:

1. Axford, Barrie, Browning, Garry K., Huggins, Richard, Rosamond, Ben i Turner, John, 2002: *Uvod u politologiju*, Politička kultura, Zagreb: 15-129; 159-180; 213-323; 349-418.
2. Lenk, Kurt i Hočevar, Rolf F., 1998: "Max Weber", u: *Klasici političkog mišljenja*, Golden marketing, Zagreb.
3. Weber, Max, 1998: "Politika kao poziv", u: Katunarić, Vjeran (ur.), *Vlast i politika*, Jesenski i Turk, Zagreb: 161-215 – op. ur.